

پاراستنی مندالہکانت له دژی نهخوشیی سیل (دهردهباریکه)

دهرزی کوتاندنی بیسیجی-BCG و مندالہکعت

کوتاندن سهلامهترین ریگیه بو پاراستنی مندالہکعت

ئەم بلاوكر اوھىە دەر بارەى دەر زىى كوتاندنى بىسى جى-BCG (Bacillus Calmette-Guerin) كە دەتوانرئىت لە مندالەكەتى بدرئىت بۆ ئەوھى لە دژى نەخۆشىى سىل/دەر دەبارىكە (tuberculosis - TB) بىپارزئىت.

كوتاندنى بىسى جى-BCG چى يە؟

دەر زىى كوتاندنى بىسى جى-BCG شىوھىەكى بئھىز كراوى ئەو بەكترىايەى (مىكروئبەى) تئدايە كە دەبئتە ھوى توشبون بە نەخۆشىى سىل (دەر دەبارىكە - TB). بەلام لەبەر ئەوھى كە بەكترىاكە بئھىز و لاواز كراوھ، بۆيە لە راستىدا نابئتە ھوى توشبون بە نەخۆشىى سىل-TB، بەلكو بە پئچەوانوھ يارمەتىى مندالەكەت دەدات كە ئەگەر لە ئايندەدا مىكروئبى ئەو نەخۆشىيە ھاتە ناو لەشئىيەوھ، ئەوا بەرگرى و خۇپاراستن لە دژى نەخۆشىيەكە دروست بكات.

نەخۆشىى سىل (دەر دەبارىكە) چى يە؟

سىل-TB نەخۆشىيەكى ترسناكى درمە كە دەشئىت لە مندالانى كۆرپەدا بئتە ھوى مەنەنجايتەسى سىل - TB meningitis (واتە ھەوكر دنى پەردەكانى مئشك). لە گەنجان و لە گەورەسالاندا، بە شىوھىەكى گشتى كار دەكاتە سەر سىيەكانى لەش، بەلام ھەروھە دەشئىت كار بكاتە سەر گلاندەكان (ئەنزىم ئۆزەكان)، مئشك يان ئئسكەكانى لەش (ئئسقانەكان).

زۆربەى ئەوانەى لە ئەم ولاتەدا توشى ئەم نەخۆشىيە دەبن، لە رئىگەى چارەسەرىيەوھ بە تەواوى چاك دەبنەوھ، بەلام دەشئىت ئەمە ماوھى چەند مانگىك بخايەنئىت.

چۆن تووشى نەخۆشىيى سىل-TB دەبىت؟

دەشپىت تووشى نەخۆشىيى سىل-TB بىبىت تەنھا لە رېگەي گرتنى لە كەسكى ترەو كە ئەو كەسە سىبەكانى يان قورگى تووشى ئەو درمە بووبىت و بكوكت. كاتىك كە كەسە تووشبوو كە دەكوكت (دەكوخت)، پرژەي دلۆپى ورد دروست دەبىت كە مېكروبهكانى تىدايه. ئەگەر تۆ لەگەل ھەناسەتدا دلۆپە وردەكان ھەلمېژىت، ئەوا دەشپىت تۆش تووشى نەخۆشىيەكە بىبىت و بگويزرېتەو ە بۆ تۆ. ئەگەر چى ئەم دلۆپە وردانە دەتوانن بۆ ماوھىەكى زۆر لە ھەوادا بىننەو، بەلام بە شپوھىەكى گشتى ھەلسوكەوت و بەركەوتن و نزيكبوونەوھى دريژخايان لە كەسە نەخۆشەكەيە كە دەبىتە ھۆي گواستەو ە بۆلابوونەوھى نەخۆشىيەكە.

ئاي نەخۆشىيى سىل-TB چەند بۆلۆ ە ھەيە؟

لە سالانى پەنجاكانى سەدەي رابردوودا، واتە سالانى 1950، سالانە لە بەرىتانيا زياتر لە 50000 حالەتى نوپى تووشبوونى نەخۆشىيى سىل-TB ھەبوو. بەلام ئەمرو ئەم ژمارەيە دابەزبوو ە سالانە نزيكەي 7000 حالەتى نوپى تووشبوون بە نەخۆشىيى سىل-TB ھەيە ە ئەمە ھىشتا زياترە لە سالەكانى سەرەتاي دەيەي 1990 كە ئەو كاتە سالانە 5500 حالەتى نوپى تووشبوون ھەبوو. لەبەر ئەو سەربارى ئەوھى كە ئەگەري ئەو كەمە تۆ تووشى ئەم نەخۆشىيە بىبىت، بەلام پيوستە ھەموو كەسكى نىشانەكانى نەخۆشىيى سىل-TB بزانىت. بە تايبەتى ئەمە گرنگە چونكە نەخۆشىيى سىل-TB لە سەرتاسەري جىھاندا درمىكى زۆر بۆلۆ.

بە ھۆي زيادبوونى ژمارەي خەلك كە بۆ سەرتاپاي جىھان گەشت ە سەفەر دەكەن، مەترسى ئەو زۆرە كە ئەو كەسانەي لە دەرەوھى ئەم ولاتە دەژين يان كار دەكەن ھەلسوكەوت ە بەركەوتنيان لەگەل كەسانى تووشبووي ئەو نەخۆشىيەدا ھەبىت ە نەخۆشىيەكە بگويزنەو بۆ ناو ئەم ولاتە.

ئایا نیشانەکانی نەخۆشیی سیل- TB چین؟

لە راستیدا نەخۆشیی سیل- TB دەشیت کار بکاتە سەر هەر ئەندام و بەشێکی لەش و، بەم پێیە نیشانەکانی جۆراوجۆرن و دەشیت نیشانەکانی نەخۆشییەکیە لە منداڵێکی کۆرپەدا جیاوازی لە نیشانەکانی لە کەسێکی گەورەسێڵدا.

بەلام لەبەر ئەوەی نەخۆشیی سیل درمە و لە کەسێکەوه بۆ کەسێکی تر دەگوزرێتەوه، بۆیە گرنگە کە نیشانەکانی نەخۆشییەکیە لە کەسێکی تردا بزانی و لەبارەیهوه ئاگاداریت. لە حالەتێکدا ئەگەر کۆرپەکەت، یان هەر ئەندامێکی خیزانەکەت، وە یاخود ھاورپێکەت هەر کام لە ئەم نیشانانە ی خوارموی ھەبوو دەبیت پەيوەندی بە دکتۆرێکەوه بکەیت:

- کۆکە (کۆخە) کە بۆ ماوەی زیاتر لە 3 ھەفتە
- کەمبۆنەوی کیشی لەش (لاوازیبون)
- بەردوام بیت
- تا و بەرزایی پلەمی گەرمی لەش
- ئارەقکردنەوه، بە تابیەتی لە کاتی شەودا
- ھەستکردن بە ماندوویی/ھیلاکی
- کۆکینەکەت خۆیناوی بیت، واتە تف و بەلغەم بە
- خۆینەوه

ئایا بۆچی دەرزایی کوتاندنی بیسی- BCG لە منداڵە کۆرپەکەم دەدریت؟

لە بەریتانیا، ھەروەکو زۆر لە ولاتانی تر، بواری ئەوه دەرخسینریت کە دەرزایی کوتاندنی بیسی- BCG لە ئەو منداڵە کۆرپانە بدریت کە بە شیوەیەکی گشتی پێدەچیت ئەگەری/ئییحتیمالی ئەوھیان زیاتر بیت لە کەسێکی کە نەخۆشیی سیل- TB ھەبیت نزیك ببنەوه و ھەلسوکەوتی لەگەڵ بکەن. ئەمە دەشیت لەبەر ئەوەبیت کە ئەو کۆرپانە لە ناوچەیکەدا دەژین کە رێژە ی حالەتەکانی تووشبوون بە نەخۆشیی سیل- TB لە رادەیکە بەرزدا یە وە یاخود لەبەر ئەوەی کە دایک و باوک یان نەنک و باپیری ئەو کۆرپانە لە ولاتیکەوه ھاتوون کە رێژە ی تووشبوون بە نەخۆشیی سیل- TB لە ئەو ولاتەدا لە ئاستێکی بەرزدا یە.

بە شیوەیەکی گشتی ئەمە ئەو کۆرپانە دەگریتەوه کە لە ناوھندی شارەکاندا دەژین. بە شیوەیەکی ئاسایی ئەم دەرزایی کوتاندنە دەتوانریت پاش لە دایکبوونی منداڵەکەت کە ھیشتا ھەر لە نەخۆشخانەدا یە لێبدریت، ئەگەر نا ئەوا دەتوانریت ھەر کاتیکی تر کە بتەویت دەرزاییەکی لێبدریت.

ئايا چۆن دەرزی كوتاندنەكە لە مندالە كۆرپەكەم دەدریت؟

بە شێوەیەکی ئاسایی، دەرزی كوتاندنی بیسی-BCG لە بەشی سەرەوێ قۆلی (باسکی) چەپی مندالە كۆرپەكەم دەدریت.

ئايا ئەمە هیچ کاریگەرییەکی لاوەکی دەبیت؟

دەستبەجی پاش لێدانی دەرزییەكە، سووربوونەوێهەکی هەئاساوە لە شوینی لێدانەكە دروست دەبیت. ئەمە مانای ئەوەیە كە بە راست و دروستی دەرزییەكە لێدراوە.

پاش ماوەی 2 بۆ 6 هەفتە لە لێدانی دەرزییەكەوێ خالێکی بچووك دروست دەبیت. دەشیت ئەمە بۆ چەند رۆژێك هەتا رادەیهك بە ئیش و ئازار بیت، بەلام ئەگەر داینەپۆشیت ئەوا ئیتر دەبیت وردە وردە چاك و ساریژ بیت. دەشیت نیشانەیهکی بچووك لە شوینەكەیدا بەجی بمینیت.

هەنێك جار، دەشیت ژیر شوینی دەرزیلێدانەكەدا تووشی سووربوونەوێ و ئازار بیت. ئەگەر ئەمە شلەمەنی تێدا كۆبوووەوێ و پێویستی بە داپۆشین هەبوو ئەوا بە شەفافیکی وشك - بەلام هەرگیز پلاستەر بەكارمەهینە - داپۆشه هەتاوێكو قەتماغە دەكات. دەشیت كە سووربوونەوێهەكە ماوەی چەند مانگیك بخایەنیت بۆ ئەوێ چاك و ساریژ بێتەوێ.

ئەگەر نیگەرانییەت یان ئەگەر لە ئەو باوەرەدایت سووربوونەوێهەكە هەوێ (ئیلتیهای) كردووە، ئەوا سەردانی دكتورەكەت بكە.

ئايا هيچ ھۆيەك ھەيەكە رېگرن لەھەي دەرزىي كوتاندنى بىسىجى-BCG لە مندالە كۆرپەكەم نەدرىت؟

ھەرۆكۆ زۆر لە كوتاندنەكانى تر، ئەم دەرزىيە دەبىت لە مندالەكە نەدرىت يان دوابخرىت ئەگەر مندالەكە:

- تايەكى بەرزى ھەبىت (پلەي گەرمىي لەشى بەرزىت)
- ئەگەر ئىستاكە لە ژىر چارسەرىيدايە بۆ نەخۆشىي شىرپەنجە (سەرەتان) يان ھەر نەخۆشىيەكى ترسناكى تر كە سىستەمى بەرگىي لەشى بېھىز و لاواز كەدووە
- ئەگەر HIV پۆزەتېقە (واتە تووشى ئىچىئاي قى بوو)، ياخود
- ئەگەر تووشى نالەبارىيەكى/نەخۆشىيەكى گشتىي پىست بوو، بۆ نمونە ئەكزىما

ئايا هيچ شتتيكى تر ههيه كه پيويسته بيزانم و لهبار هيهوه ئاگادار بم؟

كۆرپهكەت دەتوانىت لە تەمەنى 2 مانگىيەوه بىگۆيدانە ئەوهى كه كهى دەرزيى كوتاندنى بىسىجى-BCG لىدراوه، دەست بە كوتاندنە ئاساييهكانى و مناق، دەر دەر كۆپان، كۆكەرەشە، ئىفليجىي مندال، ئەنفولوزاى هيموفيليهسى جۆرى b (Hib) و مەنەنجائتەسى C (هەوكردنى پەردەكانى مېشك) بكات.

بەلام پيويسته دلىبايى بكەيت كه به لايەنى كەمەوه هەتا 3 مانگ پاش لىدانى دەرزيى كوتاندنى بىسىجى-BCG، هيچ دەرزيهكى تر له هەمان ئەو قۆلەى كۆرپهكەت نادريت، چونكه ئەگەر دەرزيى ترى لىدەيت ئەوا دەشيت گلاندەكانى ئەو ناوچەيهى هەلبناوسين.

هەر وهها بۆ ئەوهى له دوار وژدا لهبار هيهوه ئاگادار بيب، دلىبايى بكه كه زانباريى لىدانى دەرزيى كوتاندنى بىسىجى-BCG كۆرپهكەت له دفتەر چەى شەخسىي تۆمارى تەندروستىي مندالەكەتدا (Personal Child Health Record - PCHR) تۆمار دەكرىت و دەنووسرىت.

ئەو ولاتانەي كە تتياندا ريزەي تووشبوون بە نەخۆشيي سيل زور بەرزە

ئەو ولاتانەي كە لە خشتەكەدا نووسراون (بروانە لاپەرەي 10\9)، ريزەي تووشبوون بە نەخۆشيي سيل-TB تتياندا بەرزە. ئەگەر بە 'بەلئ' وەلامی ھەر كام لە ئەم پرسيارانەي خوارەو بەدەيتەوہ ئەوا ئەگەر ھەتا ئيستا دەرزيي كوتاندني بي-سي-جي-BCG لە كۆرپەكەت نەدراوہ ئەوا پئويستە كە ئەو دەرزييەي لئيدەيت.

- ئايا تۆ خۆت،يان خيزانەكەت يان باوكي كۆرپەكەت وە ياخود خيزاني باوكي كۆرپەكەت خەلكي يەكئيك لە ئەو ولاتانەي خشتەكەن؟
- ئايا لە داھاتوو يەكئيك نزيكدا تۆ و كۆرپەكەت بە نياز ن كە بۆ ماوہي زياتر لە يەك مانگ لە ئەو ولاتانە بژين يان زوو زوو بە سەفەر سەرداني بكەن؟
- ئايا ھيچ كەسيك لە مائەكەي تۆدا، ياخود ھەر كەسيكئ تر كە دەشئيت بۆ ماوہيەكئ دريژخايان ھەلسوكەوت لەگەل كۆرپەكەت بكات يان لئني نزيك ببئتەوہ، ئيستاكە نەخۆشيي سيل-TB ي ھەيە ياخود لە رابردوودا تووشي ئەو نەخۆشييە بووہ ياخود خەلكي يەكئيك لە ئەو ولاتانەيە؟

سورینام	تانزانیا	ئازەربایجان
سوازیلاند	تایلاند	ئافغانستان
-----	تورکیا	ئەرجهنتین
عەرەبستانی سعودی	تورکمانستان	ئەفریکای باشوور
عیراق	توقالو	ئەلبانیا
-----	توگا	ئەرمینیا
فیدراسیۆنی ڕوسیا	تۆکەلاو	ئەریتریا
فیدراسیۆنی ماکرۆنیشیا	تونگا	ئەستونیا
فیلیپین	تیمۆر-لیسته	ئەسیوپیا
-----	-----	ئەنگولا
قائواتو	جۆرجیا	ئۆزبەکیستان
قەنزویلا	جەزایر	ئوکرانیا
قیتنام	جیبوتی	ئوگەندا
-----	-----	ئیندۆنوسیا
قەتەر	چاد	ئیکوادۆر
قیرغستان	چین	ئیل سلفادۆر
-----	-----	-----
کاراخستان	دوورگەکانی سۆلومۆن	باھاما
کالیدۆنیای نوئ	دوورگەکانی کوک	برونای داروسەلام
کامیرۆن	دوورگەکانی مارشال	بوتان
کوۆتئ دلقوئیر	دوورگەکانی ماریانای باکوور	بورکینا فاسو
کوئیت	-----	بوروندای
کۆریا	رواندا	بولگاریا
کۆلۆمبیا	رووسیای سپی	بۆرما
کۆماری ئەفریکای ناوەند	رۆمانیا	بۆلیفیا
کۆماری دیموکراتیی جەماوەریی	-----	بۆسنە و ھەرسک
لاوس	زامبیا	بۆتسوانا
کۆماری دیموکراتیی جەماوەریی	زیمبابووی	بەھرەین
کۆریا	-----	بەرازیل
کۆماری دیموکراتیی جەماوەریی	ژاپۆن	بەنگلادیش
کۆنگۆ	-----	بیلیز
کۆماری دۆمینیکان	ساموا	بنین
کۆماری عەرەبی سووری	ساموای ئەمریکایی	-----
کۆماری کۆریا	ساوتۆمە و پرینسیپی	پاپوای گینیی نوئ
کۆماری مالدوفا	سریلانکا	پاراگوای
کۆماری یەکگر تووی تانزانیا	سینینگال	پاکستان
کۆمۆرۆس	سیریبیا و مۆنتینیگرو	پالائو
کۆنگۆ	سیشیلس	پاناما
کەرەواتیا	سیرالیۆن	پیرو
کەمبۆدیا	سەنگافۆرە	-----
-----	سۆمال	تاجیکستان
-----	سودان	کیرەباتی
مالاوی	گوینای ئیستیوایی	کینیا
مالیزیا	گینی	کییپ قیردا
مالی	گینی - بیساو	-----
مالدوفا	گاپانا	گابۆن
مۆریتانیا	-----	گامبیا
مۆریشس	لاتفیا	گانا
مەکسیک	لایبیریا	گوام
مەکدۆنیا	لیسوانیا	گوایتیمالا
	لیسوۆتو	

هائتی
هندستان
هوندوراس

یهمهن

نامیبیا
نایجهر
نیپال
نیکاراگوا
نیجیریا

مهدهگهشکهر
مهنگولیا
مهغریب
موزهمبیق
میانمار

له یادت بئیت، چارهسکردنی نهخوشیی سیل-TB ماومیهکی زور دهخایهئیت، خوپاراستن لئی زور
ئاسانتره.

ژماره تلهفونی NHS Direct (ئین ئیچ ئیس دایریکت) 0845 46 47

زانیاری زیاتر

بۆ زانیاری زیاتر دهربارهی چۆنییهتی خۆپاراستنی خۆت و خیزانت و هاوریکاننت له دهست نهخۆشیی سیل-TB ، دهتوانیت پهپوهندی به ئەمانه‌ی خوار هه بکهیت:

- NHS Wales Direct (ننن ئیچ ئیس دایرئیکتی ویلز) لهسه‌ر ژماره تلهفونی 0845 46 47؛
- دکتوره‌که‌تان؛ یاخود
- ریکخراوی TB Alert (تی‌بی ئەلیرت – هۆشیاری سیل)، که ده‌زگایه‌کی خیرخواری تاییه‌ته به به‌رزکردنه‌وه‌ی ناستی هۆشیاری دهرباره‌ی ئەم نهخۆشیه و به‌هنگار بوونه‌وه‌ی له سه‌رتاسه‌ری جیهاندا.

دهتوانریت پهپوهندی به ده‌زگای **TB Alert** بکریت له‌سه‌ر:

22 Tiverton Road
London
NW10 3HL

ژماره‌ی تلهفون: 0845 456 0995

ئیمیل: info@tbalert.org

ژماره‌ی تومار و مکو ریکخراویکی خیرخواری: 1071886

هه‌روه‌ها دهتوانیت سه‌ردانی ئەم مألپه‌رانه‌ی ئینتەرنێتی خوار هه بکهیت:

www.who.int

www.hpa.org.uk

www.tbalert.org

www.dh.gov.uk

www.immunisation.nhs.uk

NHS Wales Direct Interactive (نئین ئیچ ئیسی دایرئیکتی ئینتەر مکتیفی ویلز) – بریتیه له خزمهتگوزاریههک که زانیاری تهندروستی گشتی پیشکەش دەکات و دەتوانریت لهسەر تەلهفزیۆنی سەتەلایتی دیجیتال ببینریت له ریگهه پهنجهپیدان به دوگمهه ئینتەر مکتیفی ریمۆت کۆنترۆلهکهدا.

ئهم بلاوکراوهیه لهسەر مألپهری **Chief Medical Officer for Wales** (کارمهندی بالای تهندروستی ویلز):

www.cmo.wales.gov.uk/content/work/immunisations

به ئهم زمانانهه خواره دهدهنریت:

رووسی	گوجهراتی	عهرهبی
سۆمالی	هیندی	بهنگالی
ئیسپانی	کوردی (سۆرانی)	بولگاری
سواهیلی	لینگالا	چینی
تهگالۆگ	پۆلۆنی	چیکی
ئۆردو	پۆرتوگالی	فارسی
قیتنامی	پونجایی	فهرهنسی

دهتوانریت کۆپیی ئهم بلاوکراوهیه له مألپهرهکه دابهزینریت یاخود له دهزگاکه وهربگیریت:

Public Health Protection Division, Welsh Assembly Government
Cathays Park, Cardiff CF10 3NQ

پهوهندی: به ئیمیل: jenny.thorne@wales.gsi.gov.uk

تەلهفۆن: Neil Robins (نیل رۆبینس) لهسەر ژماره تەلهفۆنی 029 2082 5397 یاخود

Matthew Thomas (ماتیۆ تۆماس) لهسەر ژماره تەلهفۆنی 029 2082 5410